

ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΒΕΡΟΙΑΣ ΚΑΙ ΤΑ ΕΞ ΑΥΤΩΝ ΕΥΡΗΜΑΤΑ

Ὁρυσσομένων τῶν σχετικῶν τάφων πρὸς θεμελίωσιν μεγάλης οἰκοδομῆς ἐν τῷ κτήματι Στεφάνου Τσιράκογλου, ὅπερ κεῖται κατὰ τὴν νοτιοανατολικὴν γωνίαν τῆς διασταυρώσεως τῶν πρὸς τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν Βεροίας καὶ πρὸς Νάουσας ὁδῶν, ἡ σκαπάνη προσέκρουσεν εἰς σειρὰν τάφων, οἵτινες ἀνεσκάφησαν δαπάναις τοῦ ἰδιοκτῆτου κατόπιν ἀδείας τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας.

Αἱ σκαφικαὶ ἐργασίαι ἤρξαντο κατὰ τὸ θέρος τοῦ ἔτους 1940 καὶ διήρκεσαν περὶ τὰς τεσσαράκοντα πέντε ἡμέρας, ἀπεκαλύφθησαν δὲ ἐντὸς τοῦ πρὸς ἀνοικοδόμησιν χώρου ἑκατὸν δέκα ποικιλόσχημοι τάφοι ἀνήκοντες εἰς τὴν πρῶτον χριστιανικὴν περίοδον ἢ ἀντιθέτως εἰς τοὺς ἐσχάτους ῥωμαϊκοὺς χρόνους.

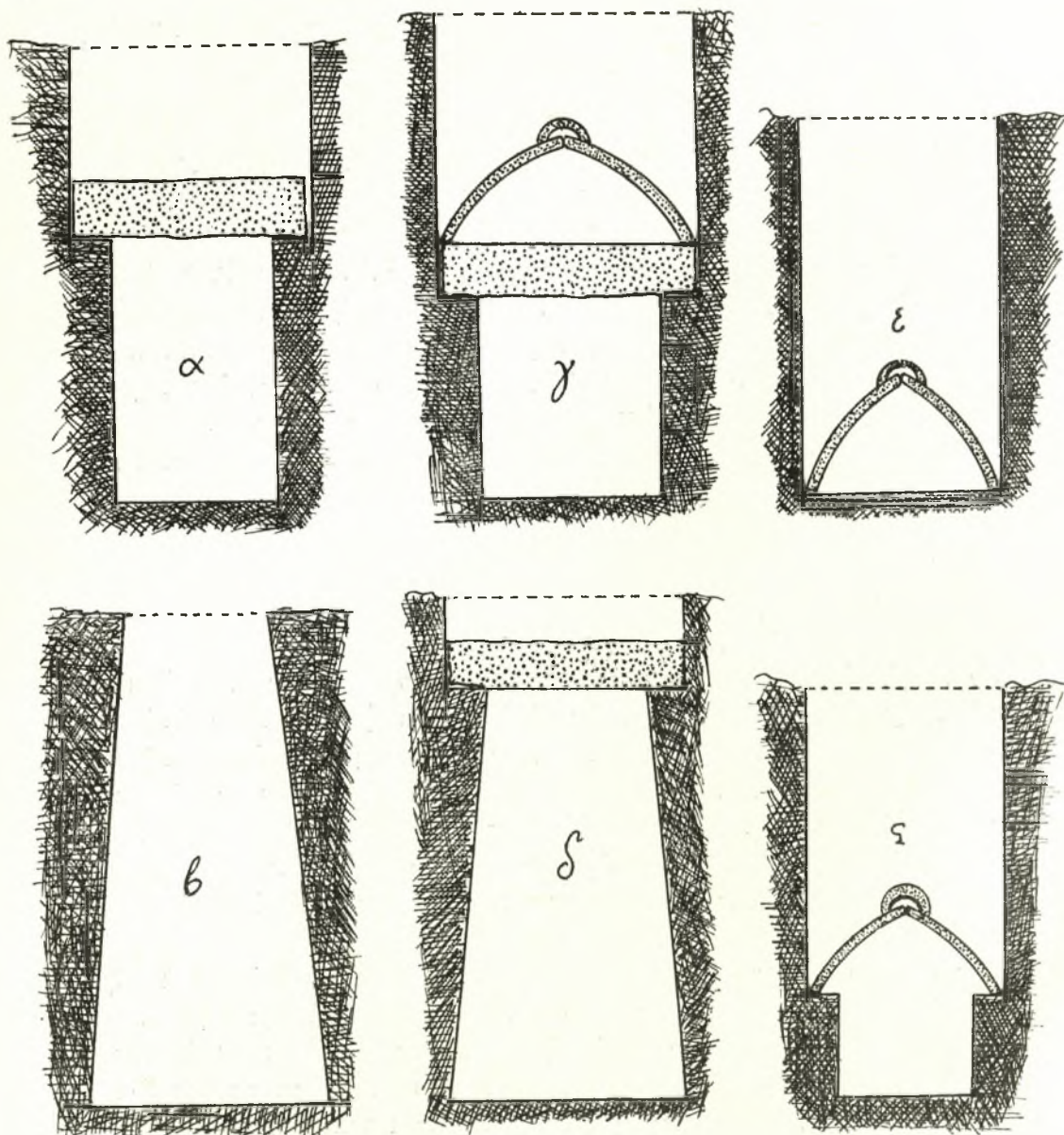
Τῶν τάφων τινὲς ἦσαν κάθεται, ἄλλοι πυραμιδοειδεῖς, ἄλλοι κιβωτιόσχημοι, ὀλίγοι κεραμοσκέπαστοι, δύο ἦσαν κιβωτιόσχημοι ἐπενδεδυμένοι διὰ μαρμαρίνων πλάκων λαμπρᾶς ἐργασίας μεθ' ἑνὸς νεκροῦ ἑκάτερος. Ἐν τρισὶν ὀρύγμασιν εὐρέθησαν ἀνὰ τρεῖς ἐπάλληλοι τάφοι, ὧν οἱ ἀνώτατοι ἦσαν μικροὶ ἀνήκοντες εἰς βρῆφη. Τῶν καθέτων τινὲς ἔφερον ἓνα νεκρὸν τοποθετημένον ἐν εἰδικῷ ὀρύγματι, κειμένῳ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ πυθμένος τοῦ τάφου. Οἱ πλεῖστοι τῶν τάφων ἔφερον πολλοὺς νεκροὺς (σχεδιογρ. εἰκ. 1). Οἱ κάθεται τάφοι ἐκαλύπτοντο διὰ τριῶν ἢ τεσσάρων παρίνων πλάκων, ὧν δύο ἔφερον ἀνὰ δύο στρογγύλας χαλκᾶς λαβὰς κινητάς, κατακλινομένας ἐντὸς κυκλικοῦ κατασκευάσματος. Οἱ τάφοι ἦσαν κατὰ τὸ πλεῖστον βαθεῖς φθάνοντες μέχρι 3.50 μ.

Εἰς τὸ βόρειον τέλος ἄκρον τοῦ νεκροταφείου τούτου καὶ παρὰ τὴν πρὸς Νάουσας ὁδὸν ἀπεκαλύφθη μαρμαρίνη σαρκοφάγος (διαστάσεις: μῆκ. 2.25 μ., πλ. 1.13 μ. καὶ ὕψ. 0.83 μ.), φέρουσα κατὰ τὴν προσθίαν μακρὰν πλευρὰν τῆς προτομᾶς τριῶν γυναικῶν μέσης ἡλικίας. Τὸ τεθραυσμένον κάλυμμα ταύτης ἔφερε κατὰ τὰς γωνίας ἀκρωτήρια. Ἡ σαρκοφάγος ἔφερε πολλοὺς νεκροὺς, εἶχε μετενεχθῇ ἄλλοθεν καὶ ἀνῆκεν εἰς παλαιότεραν ἐποχὴν, ὥς δὲ δείκνυται ἐκ τῆς ἐργασίας τῶν ἐνδυμάτων καὶ τῶν μορφῶν αὐτῶν, αἵτινες παρουσιάζονται σκληραὶ καὶ πραγματικά, πρέπει νὰ ἀνήκωσιν εἰς τὸν 2ον μ. Χ. αἰῶνα (εἰκ. 2).

Ἐντὸς τῶν τάφων εὐρέθησαν κτερίσματα σχετικῶς ὀλίγα, ἦτοι: α') Πήλινα· οἶνοχόαι, ὕδρῃαι, σκύφοι, κύαθοι καὶ πινάκιον terra sigillata φέρον ἐν τῷ μέσῳ ἔκτυπον παράστασιν δύο Σιληνῶν ὀρχουμένων· ὁ ἕτερος τούτων κρατεῖ ἀντικείμενον τι, πιθανῶς ἀσκόν (εἰκ. 3).

β') Μετάλλινα· εἰς σταυρὸς ἀργυροῦς μονογραμματικὸς εἰς τεμάχια, ἀργυροῖ

δακτύλιοι, ζεύγος ἀργυρῶν ἐνωτίων, εἷς δακτύλιος χρυσοῦς λεπτός, ἐν χρυσοῦν ἔλασμα, ἐν περιάπτον, πόρπη χαλκῇ, ζεύγος χαλκῶν ἐνωτίων, χαλκῇ βελονοθήκη,

Εἰκ. 1. Σχήματα τάφων τοῦ ἐν Βεροίᾳ οἰκοπέδου Στ. Τσιράκογλου κατὰ κάθετον τομήν.

α. Κάθετος κεκαλυμμένος. β. πυραμιδοειδής. γ. κάθετος διπλοῦς ἄνω κεραμοσκέπαστος. δ. πυραμιδοειδής κεκαλυμμένος.
ε. κεραμοσκέπαστος. ζ. ὄγκωμα τάφου κεραμοσκέπαστον ἐν τῷ πυθμένι καθετοῦ ὀρύγματος.

ἐν ᾗ εἶχε τεθῆ τιμῆμα λευκοῦ λεπτοῦ νήματος, χαλκοὶ δακτύλιοι καὶ βωδωνίσκος χαλκοῦς μετὰ λαβῆς (παιδικὸν ἄθρυμα) (εἰκ. 4).

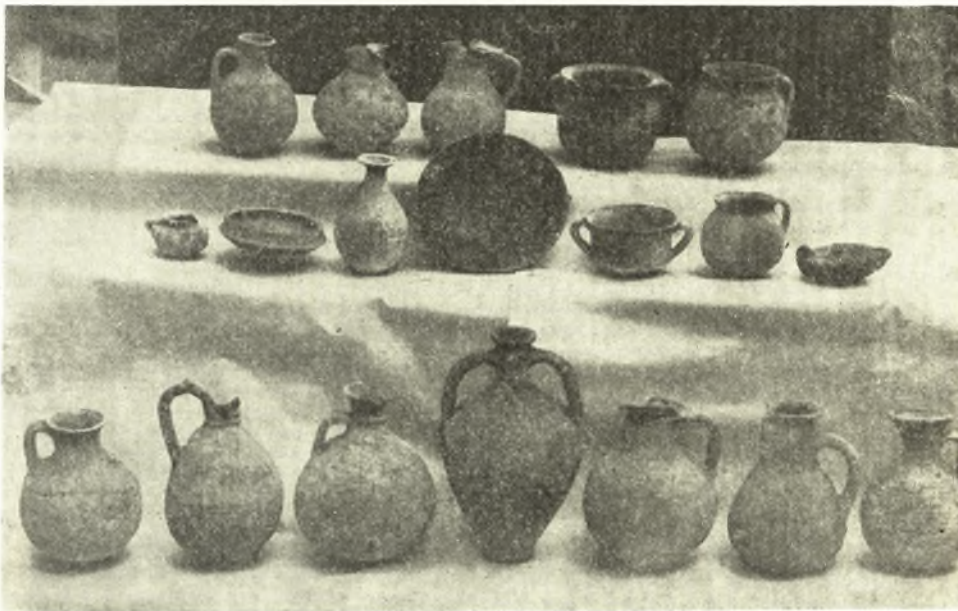
γ') 'Υάλινα' δοχεῖα μετὰ σφαιρικῆς κοιλίας, δακρυδόχος, ἐν ποτήριον ἢ καν-
δήλα, ἐννέα περιδέραια μετὰ ψήφων ἐξ ὑαλώδους μάξης καὶ μία οἰνοχόη ἀρίστης

διατηρήσεως, ἄρτια, φέρουσα εἰς μὲν τὸ ἀνώτατον ἄκρον τῆς λαβῆς παρὰ τὸ στόμα τριφυλλοειδὲς κατασκευάσμα κατὰ δὲ τὴν βάσιν τῆς λαβῆς, κειμένην ἐν τῷ

Εἰκ. 2. Ἡ ἐν τῷ κτήματι Στ. Τσιράκογλου ἐν Βεροίᾳ ἀνευρεθεῖσα σαρκοφάγος μετὰ τριῶν γυναικείων προτομῶν.

μέσῳ τῆς κοιλίας, λεοντοκεφαλὴν· χεῖλη πεπλατυσμένα, ἰσχυρῶς προέχοντα· λαιμὸς

Εἰκ. 3. Πήλινα ἀγγεῖα ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν τῶν τάφων Βεροίας.

κυλινδρικός· περὶ τὴν βάσιν αὐτοῦ λεπτὸς δακτύλιος· βάσις ταπεινὴ διπλῇ· τὸ ὅλον σχῆμα ταύτης ἀπιδοειδές (εἰκ. 4, 5 καὶ 6).

δ') Ὅστέϊνα· ὁστέϊναι λαβαὶ καὶ περόναι (εἰκ. 4).

ε') Μαρμάρινα: 1) Ἐπιτυμβία στήλη (ὑψ. 0.80 μ., πλ. 0.57 μ. καὶ πάχ. 0.17 μ.),

Εἰκ. 4. Ποικίλα κτερίσματα ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν τῶν τάφων Βεροίας.

Εἰκ. 5. Ὑάλινα δοχεῖα ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν τῶν τάφων Βεροίας.

φέρουσα παράστασιν, ἥς σφῶνται μόνον τὰ κατώτατα ἄκρα γυναικὸς καθημένης ἐπὶ ἔδρας ἀριστερὰ καὶ τεσσάρων ὀρθίως πρὸ τῆς καθημένης ἵσταμένων προσώπων ἐν σειρᾷ (ex voto). Ἐπὶ τοῦ κάτωθεν τῆς παραστάσεως πλαισίου ἡ ἐπι-

γραφὴ: ΑΡΤΕΜΙΣΙΑ ΗΡΩΙΣΣΑ· Ἀρτεμισία ἡρώισσα· 2ου ἢ 1ου μ. Χ. αἰ·

2) Θραῦσμα προσθίας πλευρᾶς σαρκοφάγου, ἐφ' ἧς ἡ ἐπιγραφή:

[ΖΩΣΙ]ΜΗ ΠΑΝΝΥΧΟΥ ΤΗ ΙΔΙΑ ΘΥ Ζωσίμη Παννύχου τῇ ἰδίᾳ θυ-
[ΓΑΤΡΙ Μ]ΝΕΙΑΣ ΧΑΡΙΝ γατρὶ μνείας χάριν.

(Εἰκ. 7 ἀριστερά)· 2ου ἢ 3ου μ. Χ. αἰ.

3) Στήλη βωμοειδῆς μεταποιηθεῖσα ἐκ προγενεστέρως χρήσεως (ὕψ. 0.67 μ., πλ. 0.28 μ. καὶ πάχ. 0.09 μ.), φέρουσα εἰς ἑκατέραν τῶν στενῶν πλευρῶν ῥόδακα ἐντὸς πλαισίου, κατὰ δὲ τὴν προσθίαν πλευρὰν ἐντὸς ἀτέχνου ἀχηβάδος ἀνάγλυφον ἄπτερον ἔρωτιδέα γυμνόν, ἔχοντα τὴν δεξιὰν πρὸ τοῦ στήθους κεκαμμένην καὶ κρατοῦσαν τὸν ἀριστερὸν ὄμον, τὴν δὲ ἀριστερὰν ἐλαφρῶς τεταμένην ἐπὶ κορ-

Εἰκ. 6. Ἡ ὑαλίνη οἰνοχόη μετὰ λεοντοκεφαλῆς κατὰ τὴν βάσιν τῆς λαβῆς ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν τῶν τάφων Βεροίας.

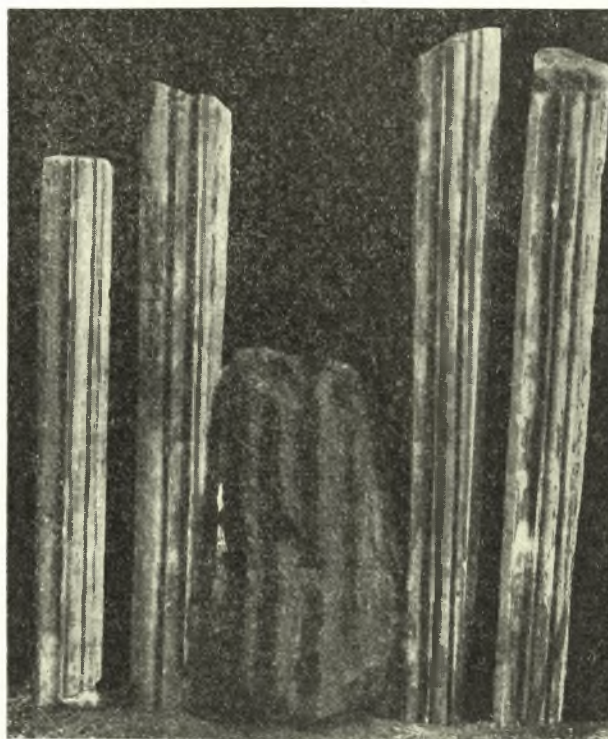
Εἰκ. 7. (Ἀριστερά). Θραῦσμα σαρκοφάγου. (Δεξιὰ). Ἀνάγλυφος ἄπτερος Ἐρωτιδεὺς ἐκ τῶν ἐν Βεροίᾳ ἀνασκαφῶν.

μοῦ δένδρου, καὶ βαίνοντα ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ ποδός, ἐφ' οὗ χιαστὶ ἐν ἀνέσει ὁ ἀριστερός. Ἡ στήλη ἀποκεκρουμένη κατὰ τὴν ἀριστερὰν κάτω γωνίαν καὶ βεβλαμμένη καθ' ὅλον τὸ πλάτος τοῦ πλαισίου (εἰκ. 7 δεξιὰ).

4) Τεμάχια πλαισίων ἀρίστης ἐργασίας καὶ ποικίλου ὕψους, θραύσματα πορτῶν δωρικῶν κιόνων (εἰκ. 8) καὶ ποικίλων κιονοκράνων μικρῶν διαστάσεων.

5) Στήλη μετὰ γείσου, ἄνευ ἀετώματος, ἀποκεκρουμένη κατὰ τὴν ἀριστερὰν

ἄνω καὶ κάτω γωνίαν λοξῶς καὶ ἀποφλοιωμένη καθ' ὅλον τὸ ἄνω πλάτος ἐπίσης λοξῶς ἐλλιπής κατὰ τὸ πρὸς τὰ κάτω στενούμενον δεξιὸν ἡμισυ καὶ ὁλόκληρον τὸ κάτω μέρος αὐτῆς· τὰ ὀπισθεν καλῶς εἰργασμένη (εἰκ. 9). Σφζόμενον ὕψ. 0.83 μ., μέγ. πλ. 0.41 μ. καὶ μέγ. πάχ. 0.11 μ. Ἐπὶ τῆς προσθίας ὀψεως τοῦ λίθου ἐπιγραφὴ ἐκ τριάκοντα στίχων ἐλλιπῶν. Γράμματα πρόστυπα, οὐχὶ στοιχηδόν, προέχοντα εἰς ὕψος 0.003 μ.· ὕψος αὐτῶν κατὰ τοὺς πρώτους στίχους 0.02 μ., μειούμενον βαθμηδὸν μέχρι 0.015 μ.· διάστιχον 0.003 - 0.004 μ. Οἱ στίχοι ἐλαξεύθη-

Εἰκ. 8. Ἀρχιτεκτονικὰ μέλη ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν Βεροίας.

σαν ἐντὸς ἐλαφρῶς προεχουσῶν παραλλήλων ὀριζοντίων γραμμῶν. Ὁ μέγιστος τῶν στίχων γράμματα εἴκοσι δύο, ὁ ἐλάχιστος δέκα πέντε. Ἐν τῷ α' στίχῳ διητηρήθησαν μόνον τὰ γράμματα ΝΑ. Ἐν δὲ τῷ β' στίχῳ ἀναγράφεται τὸ ὄνομα τοῦ αὐτοκράτορος, ὅπερ στερεῖται τῶν τιμητικῶν τίτλων, ὅποτε ὁ πλήρης στίχος περιέχει τριάκοντα τέσσαρα γράμματα ἥτοι

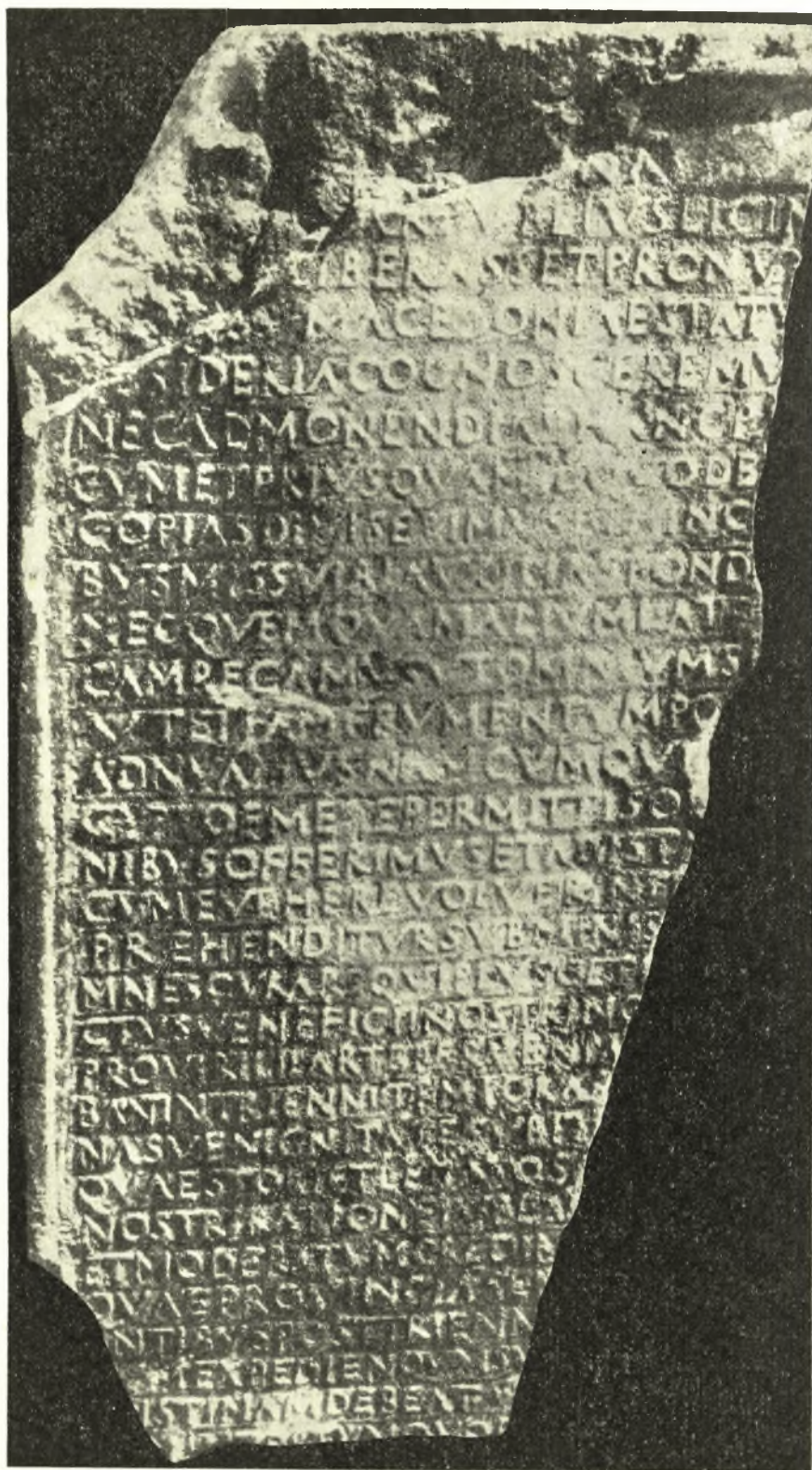
Imp. Caesar Publius Licinius Valerianus,

ἐὰν ὅμως τὸ ὄνομα τοῦ αὐτοκράτορος συνοδεύεται ὑπὸ τῶν τιμητικῶν τίτλων ἥτοι *Imp. Caesar Publius Licinius Valerianus Pius Fel. Aug. p. m. t. p. cos. procos.* ὁ πλήρης στίχος δεόν νὰ περιέχῃ πενήκοντα ἑπτὰ γράμματα. Τὸ διασωθὲν ἔχει οὕτως:

- na
- 1 [Imp. Caes]ar· *Publius Lici*[nius Valerianus]
 [.] *liberasset pronu*
 [. . . os] *Macedoniae statu*
- 5 *desideria cognosceremu*[s].
nec admonendias hanc p[acem]
cum et priusquam et quo de[beat]
copias dividerimus et hinc
bus missviri auxilia spond
- 10 *nequem quam alium late*
campecamus ut omnium si
ut etiam frumentum po
adnuamus nam cum qui
capto emere permitti sol
- 15 *nibus offerimus et adista*
cum evehere voluerint
prehenditur sub minis
mnes curare qui pius cep
ctus veneficii nostri no
- 20 *pro virili parte pervenia*.
bant in trienni tempora
nas venignitate subit
quaestori et legatos
nostri ratione jubeat
- 25 *et moderatum credim*[us].
quae provincia se[m]
[.]ntibus post trienn[ium]
[. .]im expediendum su
[pr]istinam debeat ☞
- 30 *[enim inceptum quod]*.

Ὁ λίθος εὐρέθη ἀνεστραμμένος ἐπὶ τάφου, οὗτινος μετ' ἄλλων πλακῶν ἐχρησιμοποιήθη ὡς κάλυμμα, ἔνεκα τούτου γράμματά τινα ἀποτριβέντα ἀπέβησαν δυσδιάκριτα καὶ ἀμφίβολα· οὕτως ἐν τῷ ἐνδεκάτῳ στίχῳ τὸ τέταρτον γράμμα Ρ τῆς λέξεως *campecamus* ἐνδέχεται νὰ ᾖ R, οὗτινος ἀπετριβῇ ἡ λοξὴ πρὸς τὰ κάτω κεραία, ὁπότε ἡ λέξις ἀναγνώστεια CAMRecamus. Ἐπίσης τὰ δύο πρῶτα γράμματα τοῦ δεκάτου τετάρτου στίχου ἀνέγνωσα CApto, ἀλλ' ἐνδέχεται νὰ ᾖσι GVpto καὶ νὰ ἀναφέρονται εἰς τὴν λέξιν [E]GVpto. Τὸν τριακοστὸν τέλος στίχον ἔθεσα ἐντὸς ἀγκυλῶν, διότι ἐκ τῆς βλάβης τοῦ λίθου διακρίνονται μόνον τὰ ἄνω μέρη τῶν γραμμάτων, δημιουργοῦντα ἀβεβαίαν ἀνάγνωσιν.

Εὐνόητον, ὅτι τὸ περιεχόμενον τῆς ἐπιγραφῆς εἶναι σπουδαιότατον ἱστορικὸν κειμήλιον. Ἐν αὐτῇ, ἔστω καὶ ἐλλιπεῖ κατὰ τὸ ἡμῖς σχεδόν, ἔχει χαραχθῇ τὸ

Εἰκ. 9. Ἡ στήλη, ἐν ἣ ἀναγράφεται τὸ ἔδικτον τοῦ Αὐτοκράτορος Π. Λικινίου Οὐάλεριανοῦ περὶ ἀπελευθερώσεως τῆς Μακεδονίας.

διάταγμα ἢ ἔδικτον, δι' οὗ ὁ αὐτοκράτωρ Πούπλιος Λικίνιος Οὐαλεριανὸς ἀπο-
νέμει τὴν ἐλευθερίαν εἰς τὴν τέως ῥωμαϊκὴν ἐπαρχίαν τῆς Μακεδονίας ὑπὸ πε-
ριοριστικούς τινας ὅρους. Ἐπομένως ἡ ἡμετέρα ἐπιγραφὴ ἐλαξέυθη κατὰ τὸ ἔτος
254 μ. Χ., ἥτοι ἐντὸς τῆς κατὰ τοῦτο μόνον τὸ ἔτος διαρκεσάσης βασιλείας τοῦ
αὐτοκράτορος τούτου.

Ἡ ἀνωτέρω στήλη, ὡς καὶ τὰ μαρμάρινα πλαίσια τὰ ἐν εἰκ. 8 ἀπεικονιζό-
μενα κατεστράφησαν καὶ τὰ τεμάχια αὐτῶν διασκορπισθέντα τῇδε κακεῖσε ἀπω-
λέσθησαν ὀριστικῶς. Καὶ ἀπεδόθη μὲν ἡ καταστροφὴ καὶ ἀπώλεια εἰς τοὺς μετὰ
τινας μῆνας εἰσελάσαντας Γερμανούς, ἀλλ' εἶναι βέβαιον καὶ ἀληθές, ὅτι ῥουμα-
νίζοντες ἢ βουλγαρίζοντες περίοικοι τοῦ χώρου, ἐν ᾧ ταῦτα εἶχον ἀποτεθῇ, πλη-
ροφορηθέντες, ὅτι ὁ Δῆμος, εἰς ὃν ἀνήκε τὸ οἰκόπεδον, διέθεσε τοῦτο πρὸς ἴδρυ-
σιν Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου ἐν Βεροίᾳ, προέβησαν εἰς τὴν καταστροφὴν πρὸς
ἀποσώβησιν τῆς ἰδρύσεως τοῦ Μουσείου ἢ ἐξ ἰδιοτελείας ἢ διὰ λόγους ἀνθελλη-
νικούς. Ἄλλως οἱ συνοδεύσαντες τὰ στρατεύματα Γερμανοὶ ἀρχαιολόγοι ἀσφαλῶς
θὰ προέβαινον εἰς τὴν περισυλλογὴν καὶ ἐξασφάλισιν τῶν ἀπολεσθέντων.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ Κ. ΚΟΤΖΙΑΣ